जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु स्फुटतरं योऽसौ समुज्जृम्भते
प्रत्यग्रूपतया सदाहमहमित्यन्तः स्फुरन्नेकधा ।

jāgrat-svapna-suṣuptiṣu sphuta-taraṁ
yo 'sau samujjṛmbhate
pratyag-rūpatayā sadāham aham ity
antaḥ sphurann ekadhā

नानाकारविकारभागिन इमान् पश्यन्नहंधीमुखान्
नित्यानन्दचिदात्मना स्फुरति तं विद्धि स्वमेतं हृदि
॥ २१७ ॥

nānākāra-vikāra-bhāgina imān
paśyann ahaṁ-dhī-mukhān
nityānanda-cid-ātmanā sphurati taṁ
viddhi svam etaṁ hṛdi

ब्रह्माभिन्नत्वविज्ञानं भवमोक्षस्य कारणम् ।
येनाद्वितीयमानन्दं ब्रह्म सम्पद्यते बुधैः ॥ २२३ ॥

brahmābhinnatva-vijñānaṁ
bhava-mokṣasya kāraṇam
yenādvitīyam ānandaṁ
brahma sampadyate budhaiḥ

सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म विशुद्धं परं स्वतःसिद्धम् ।
नित्यानन्दैकरसं प्रत्यगभिन्नं निरन्तरं जयति
॥ २२५ ॥

satyaṁ jñānam anantaṁ brahma viśuddhaṁ
paraṁ svataḥ-siddham
nityānandaika-rasaṁ pratyag-abhinnaṁ
nirantaraṁ jayati

सद्ब्रह्मकार्यं सकलं सदेवं
तन्मात्रमेतन्न ततोऽन्यदस्ति ।
अस्तीति यो वक्ति न तस्य मोहो
विनिर्गतो निद्रितवत्प्रजल्पः ॥ २३० ॥

sad-brahma-kāryaṁ sakalaṁ sad evaṁ
tan-mātram etan na tato 'nyad asti
astīti yo vakti na tasya moho
vinirgato nidritavat prajalpaḥ

ब्रह्मैवेदं विश्वमित्येव वाणी
श्रौती ब्रूतेऽथर्वनिष्ठा वरिष्ठा ।
तस्मादेतदब्रह्ममात्रं हि विश्वं
नाधिष्ठानाद्भिन्नताऽऽरोपितस्य ॥ २३१ ॥

brahmaivedaṁ viśvam ity eva vāṇī
śrautī brūte 'tharva-nisthā variṣthā
tasmād etad brahma-mātraṁ hi viśvaṁ
nādhiṣṭhānād bhinnatā 'ropitasya

सत्यं यदि स्याज्जगदेतदात्मनो
ऽनन्तत्त्वहानिर्निगमाप्रमाणता ।
असत्यवादित्वमपीशितुः स्याद्
नैतत्त्रयं साधु हितं महात्मनाम् ॥ २३२ ॥

satyaṁ yadi syāj jagad etad ātmano
'nantattva-hānir nigamāpramāṇatā
asatya-vāditvam apīśituh syān
naitat trayaṁ sādhu hitaṁ mahātmanām

ईश्वरो वस्तुतत्त्वज्ञो न चाहं तेष्ववस्थितः ।
न च मत्स्थानि भूतानीत्येवमेव व्यचीक्लृपत्
॥ २३३ ॥

īśvaro vastu-tattvajño
na cāhaṁ teṣv avasthitaḥ
na ca mat-sthāni bhutānī
tyevam eva vyacī-klṛpat

यदि सत्यं भवेद्विश्वं सुषुप्तावुपलभ्यताम ।
यन्नोपलभ्यते किञ्चिदतोऽसत्स्वप्नवन्मृषा
॥ २३४ ॥ !,

yadi satyaṁ bhaved viśvaṁ
suṣuptāv upalabhyatām
yan nopalabhyate kiñcid
ato 'sat svapnavan mṛṣā

अतः पृथङ्नास्ति जगत्परात्मनः
पृथक् प्रतीतिस्तु मृषा गुणादिवत् ।
आरोपितस्यास्ति किमर्थवत्ता
ऽधिष्ठानमाभाति तथा भ्रमेण ॥ २३५ ॥

ataḥ pṛthaṅ nāsti jagat parātmanaḥ
pṛthak pratītis tu mṛṣā guṇādivat
āropitasy āsti kim arthavattā
'dhiṣṭhānam ābhāti tathā bhrameṇa

तत्त्वंपदाभ्यामभिधीयमानयोः
ब्रह्मात्मनोः शोधितयोर्यदीत्थम् ।
श्रुत्या तयोस्तत्त्वमसीति सम्यग्
एकत्वमेव प्रतिपाद्यते मुहुः ॥ २४१ ॥

tat-tvam-padābhyām abhidhīyamānayoḥ
brahmātmanoḥ śodhitayor yadīttham
śrutyā tayos tat tvam asīti samyag
ekatvam eva pratipādyate muhuḥ

ऐक्यं तयोर्लक्षितयोर्न वाच्ययोः
निगद्यतेऽन्योन्यविरुद्धधर्मिणोः ।
खद्योतभान्वोरिव राजभृत्ययोः
कूपाम्बुराश्योः परमाणुमेर्वोः ॥ २४२ ॥

aikyaṁ tayor lakṣitayor na vācyayoḥ
nigadyate 'nyonya-viruddha-dharmiṇoḥ
khadyota-bhānvor iva rāja-bhṛtyayoḥ
kupāmbu-rāśyoḥ paramāṇu-mervoḥ

तयोर्विरोधोऽयमुपाधिकल्पितो
न वास्तवः कश्चिदुपाधिरेषः ।
ईशस्य माया महदादिकारणं
जीवस्य कार्यं श्रृणु पञ्चकोशाः ॥ २४३ ॥

tayor virodho 'yam upādhi-kalpito
na vāstavaḥ kaścid upādhir eṣa
īśasya māyā mahad-ādi-kāraṇaṁ
jīvasya kāryaṁ śṛṇu pañca-kośam

एतावुपाधी परजीवयोस्तयोः
सम्यङ् निरासे न परो न जीवः ।
राज्यं नरेन्द्रस्य भटस्य खेटकः
तयोरपोहे न भटो न राजा ॥ २४४ ॥

etāv upādhī para-jīvayos tayoḥ
samyaṅ nirāse na paro na jīvaḥ
rājyaṁ narendrasya bhatasya khetakaḥ
tayor apohe na bhato na rājā

ततस्तु तौ लक्षणया सुलक्ष्यौ
तयोरखण्डैकरसत्वसिद्धये ।
नालं जहत्या न तथाऽजहत्या
किन्तूभयार्थात्मिकयैव भाव्यम् ॥ २४७ ॥

tatas tu tau lakṣaṇayā sulakṣyau
tayor akhaṇḍaika-rasatva-siddhaye
nālaṁ jahatyā na tathā 'jahatyā
kintūbhayārthātmikayaiva bhāvyam

स देवदत्तोऽयमितीह चैकता
विरुद्धधर्मांशमपास्य कथ्यते ।
यथा तथा तत्त्वमसीतिवाक्ये
विरुद्धधर्मानुभयत्र हित्वा ॥ २४८ ॥

sa deva-datto 'yam itīha caikatā
viruddha-dharmāṁśam apāsya kathyate
yathā tathā tat tvam asīti vākye
viruddha-dharmān ubhayatra hitvā

संलक्ष्य चिन्मात्रतया सदात्मनोः
अखण्डभावः परिचीयते बुधैः ।
एवं महावाक्यशतेन कथ्यते
ब्रह्मात्मनोरैक्यमखण्डभावः ॥ २४९ ॥

samlakṣya cin-mātratayā sadātmanoḥ
akhaṇḍa-bhāvaḥ paricīyate budhaiḥ
evaṁ mahā-vākya-śatena kathyate
brahmātmanor aikyam akhaṇḍa-bhāvaḥ

मृत्कार्यं सकलं घटादि सततं
मृन्मात्रमेवाहितं
तद्वत्सज्जनितं सदात्मकमिदं
सन्मात्रमेवाखिलम् ।

mṛt-kāryaṁ sakalaṁ ghatādi satataṁ
mṛn-mātram evāhitaṁ
tadvat saj-janitaṁ sad-ātmakam idaṁ
san-mātram evākhilam

यस्मान्नास्ति सतः परं किमपि तत्
सत्यं स आत्मा स्वयं
तस्मात्तत्त्वमसि प्रशान्तममलं
ब्रह्माद्वयं यत्परम् ॥ २५१ ॥

yasmān nāsti satah paraṁ kim api tat
satyaṁ sa ātmā svayaṁ
tasmāt tat tvam asi praśāntam amalaṁ
brahmādvayaṁ yat param

निद्राकल्पितदेशकालविषयज्ञात्रादि सर्वं यथा
मिथ्या तद्वदिहापि जाग्रति जगत्स्वाज्ञानकार्यत्वतः ।

nidrā-kalpita-deśa-kāla-viṣaya-
jñātrādi sarvaṁ yathā
mithyā tadvad ihāpi jāgrati jagat
svājñāna-kāryatvataḥ

यस्मादेवमिदं शरीरकरणप्राणाहमाद्यप्यसत्
तस्मात्तत्त्वमसि प्रशान्तममलं ब्रह्माद्वयं यत्परम्
॥ २५२ ॥

yasmād evam idaṁ śarīra-karaṇa-
prāṇāham ādyapy asat
tasmāt tat tvam asi praśāntam amalaṁ
brahmādvayaṁ yat param

यस्य स्थिता भवेत्प्रज्ञा यस्यानन्दो निरन्तरः ।
प्रपञ्चो विस्मृतप्रायः स जीवन्मुक्त इष्यते ॥ ४२९ ॥

yasya sthitā bhavet prajñā
yasyānando nirantaraḥ
prapañco vismṛtaprāya
sa jīvan-mukta iṣyate

ब्रह्मात्मनोः शोधितयोरेकभावावगाहिनी ।
निर्विकल्पा च चिन्मात्रा वृत्तिः प्रज्ञेति कथ्यते ।
सुस्थिताऽसौ भवेद्यस्य स्थितप्रज्ञः स उच्यते
॥ ४२८ ॥

brahmātmanoḥ śodhitayor eka-bhāvāvagāhinī
nirvikalpā ca cin-mātrā vṛttiḥ prajñeti kathyate
susthitā 'sau bhaved yasya sthita-prajña sa
ucyate

वर्तमानेऽपि देहेऽस्मिन् छायावदनुवर्तिनि ।
अहन्താममताभावो जीवन्मुक्तस्य लक्षणम्
॥ ४३२ ॥

vartamāne 'pi dehe 'smin
chāyāvad anuvartini
ahantā-mamatābhāvo
jīvan-muktasya lakṣaṇam

अतीताननुसन्धानं भविष्यदविचारणम्।
औदासीन्यमपि प्राप्तं जीवन्मुक्तस्य लक्षणम्
॥ ४३३ ॥

atītān anusandhānaṁ
bhaviṣyad avicāraṇam
audāsīnyam api prāptaṁ
jīvan-muktasya lakṣaṇam

गुणदोषविशिष्टेऽस्मिन्स्वभावेन विलक्षणे।
सर्वत्र समदर्शित्वं जीवन्मुक्तस्य लक्षणम्॥ ४३४ ॥

guṇa-doṣa-viśiṣṭe 'smin
svabhāvena vilakṣaṇe
sarvatra sama-darśitvaṁ
jīvan-muktasya lakṣaṇam

इष्टानिष्टार्थसम्प्राप्तौ समदर्शितयात्मनि।
उभयत्राविकारित्वं जीवन्मुक्तस्य लक्षणम्॥ ४३५ ॥

iṣṭāniṣṭārtha-samprāptau
sama-darśitayātmani
ubhayatrāvikāritvaṁ
jīvan-muktasya lakṣaṇam

साधुभिः पूज्यमानेऽस्मिन्पीड्यमानेऽपि दुर्जनैः।
समभावो भवेद्यस्य स जीवन्मुक्तलक्षणः॥ ४४१ ॥

sādhubhiḥ pujyamāne 'smin
pīḍyamāne 'pi durjanaiḥ
sama-bhāvo bhaved yasya
sa jīvan-mukta-lakṣaṇaḥ

विज्ञातब्रह्मतत्त्वस्य यथापूर्वं न संसृतिः ।
अस्ति चेन्न स विज्ञातब्रह्मभावो बहिर्मुखः ॥ ४४३ ॥

vijñāta-brahma-tattvasya
yathā-purvaṁ na saṁsṛtiḥ
asti cen na sa vijñāta-
brahma-bhāvo bahir-mukhaḥ

अहं ब्रह्मेति विज्ञानात्कल्पकोटिशतार्जितम् ।
सञ्चितं विलयं याति प्रबोधात्स्वप्नकर्मवत्
॥ ४४८ ॥

ahaṁ brahmeti vijñānāt
kalpa-koti-śatārjitam
sañcitaṁ vilayaṁ yāti
prabodhāt svapna-karmavat

यत्कृतं स्वप्नवेलायां पुण्यं वा पापमुल्बणम् ।
सुप्तोत्थितस्य किं तत्स्यात्स्वर्गाय नरकाय वा
॥ ४४९ ॥

yat kṛtaṁ svapna-velāyāṁ
puṇyaṁ vā pāpam ulbaṇam
suptotthitasya kiṁ tat syāt
svargāya narakāya vā

स्वमसङ्गमुदासीनं परिज्ञाय नभो यथा ।
न श्लिष्यति च यत्किञ्चित्कदाचिद्भाविकर्मभिः
॥ ४५० ॥

svam asaṅgam udāsīnaṁ
parijñāya nabho yathā
na śliṣyati ca yat kiñcit
kadācid bhāvi-karmabhiḥ

न नभो घटयोगेन सुरागन्धेन लिप्यते ।
तथात्मोपाधियोगेन तद्धर्मैर्नैव लिप्यते ॥ ४५१ ॥

na nabho ghata-yogena
surā-gandhena lipyate
tathātmopādhi-yogena
tad-dharmair naiva lipyate

ज्ञानोदयात्पुरारब्धं कर्म ज्ञानान्न नश्यति ।
अदत्वा स्वफलं लक्ष्यमुद्दिश्योत्सृष्टबाणवत् ॥ ४५२ ॥

jñānodayāt purārabdhaṁ
karma jñānān na naśyati
adatvā svaphalaṁ lakṣyam
uddiśyotsṛṣta-bāṇavat

व्याघ्रबुद्ध्या विनिर्मुक्तो बाणः पश्चात्तु गोमतौ ।
न तिष्ठति च्छिनत्त्येव लक्ष्यं वेगेन निर्भरम् ॥ ४५३ ॥

vyāghra-buddhyā vinirmukto
bāṇah paścāt tu gomatau
na tiṣthati cchinaty eva
lakṣyaṁ vegena nirbharam

उपाधितादात्म्यविहीनकेवल-
ब्रह्मात्मनैवात्मनि तिष्ठतो मुनेः ।
प्रारब्धसद्भावकथा न युक्ता
स्वप्नार्थसंबन्धकथेव जाग्रतः ॥ ४५५ ॥

upādhi-tādātmya-vihīna-kevala-
brahmātmanaivātmani tiṣthato muneḥ
prārabdha-sadbhāva-kathā na yuktā
svapnārtha-sambandha-katheva jāgrataḥ

अजो नित्यः शाश्वत इति ब्रूते श्रुतिरमोघवाक्।
तदात्मना तिष्ठतोऽस्य कुतः प्रारब्धकल्पना
॥ ४६० ॥

ajo nityah śāśvata iti
brute śrutir amogha-vāk
tad-ātmanā tiṣthato 'sya
kutaḥ prārabdha-kalpanā

शरीरस्यापि प्रारब्धकल्पना भ्रान्तिरेव हि ।
अध्यस्तस्य कुतः सत्त्वमसत्यस्य कुतो जनिः ।
अजातस्य कुतो नाशः प्रारब्धमसतः कुतः ॥ ४६२ ॥

śarīrasy āpi prārabdha-kalpanā bhrāntir eva hi
adhyastasya kutaḥ sattvam asatyasya kuto janiḥ
ajātasya kuto nāśaḥ prārabdham asataḥ kutaḥ

ज्ञानेनाज्ञानकार्यस्य समूलस्य लयो यदि ।
तिष्ठत्ययं कथं देह इति शङ्कावतो जडान्।
समाधातुं बाह्यदृष्ट्या प्रारब्धं वदति श्रुतिः ॥ ४६३ ॥

jñānenājñāna-kāryasya samulasya layo yadi
tiṣthaty ayaṁ kathaṁ deha iti śaṅkāvato jaḍān
samādhātuṁ bāhya-dṛṣtyā prārabdhaṁ vadati
śrutih

वेदान्तसिद्धान्तनिरुक्तिरेषा
ब्रह्मैव जीवः सकलं जगच्च ।
अखण्डरूपस्थितिरेव मोक्षो
ब्रह्माद्वितीये श्रुतयः प्रमाणम्।॥ ४७९ ॥

vedānta-siddhānta-niruktir eṣā
brahmaiva jīvaḥ sakalaṁ jagac ca
akhaṇḍa-rūpa-sthitir eva mokṣo
brahmādvitīye śrutayaḥ pramāṇam

धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं विमुक्तोऽहं भवग्रहात्।
नित्यानन्दस्वरूपोऽहं पूर्णोऽहं त्वदनुग्रहात्
॥ ४८९ ॥

dhanyo 'haṁ kṛta-kṛtyo 'haṁ
vimukto 'haṁ bhava-grahāt
nityānanda-svarūpo 'haṁ
purṇo 'haṁ tvad-anugrahāt

स्वाराज्यसाम्राज्यविभूतिरेषा
भवत्कृपाश्रीमहिमप्रसादात्।
प्राप्ता मया श्रीगुरवे महात्मने
नमो नमस्तेऽस्तु पुनर्नमोऽस्तु ॥ ५१८ ॥

svārājya-sāmrājya-vibhūtir eṣā
bhavat-kṛpā-śrī-mahima-prasādāt
prāptā mayā śrīgurave mahātmane
namo namaste 'stu punar namo 'stu

स्वमेव सर्वथा पश्यन्मन्यमानः स्वमद्वयम्।
स्वानन्दमनुभुञ्जानः कालं नय महामते ॥ ५२५ ॥

svam eva sarvathā paśyan
manyamānaḥ svam advayam
svānandam anubhuñjānaḥ
kālaṁ naya mahāmate

इति श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं प्रश्रयेण कृतानतिः।
स तेन समनुज्ञातो ययौ निर्मुक्तबन्धनः ॥ ५७७ ॥

iti śrutvā guror vākyaṁ
praśrayeṇa kṛtānatiḥ
sa tena samanujñāto
yayau nirmukta-bandhanaḥ

गुरुरेव सदानन्दसिन्धौ निर्मग्नमानसः ।
पावयन्वसुधां सर्वां विचचार निरन्तरः ॥ ५७८ ॥

gurur eva sadānanda-
sindhau nirmagna-mānasaḥ
pāvayan vasudhāṁ sarvāṁ
vicacāra nirantaraḥ

इत्याचार्यस्य शिष्यस्य संवादेनात्मलक्षणम् ।
निरूपितं मुमुक्षूणां सुखबोधोपपत्तये ॥ ५७९ ॥

ity ācāryasya śiṣyasya
saṁvādenātma-lakṣaṇam
nirupitaṁ mumukṣuṇāṁ
sukha-bodhopapattaye

संसाराध्वनि तापभानुकिरण-
प्रोद्भूतदाहव्यथा-
खिन्नानां जलकांक्षया मरुभुवि
भ्रान्त्या परिभ्राम्यताम् ।

saṁsārādhvani tāpa-bhānu-kiraṇa-
prodbhūta-dāhavyathā-
khinnānāṁ jalakāṅkṣayā maru-bhuvi
bhrāntyā paribhrāmyatām

अत्यासन्नसुधाम्बुधिं सुखकरं
ब्रह्माद्वयं दर्शयन्त्-
येषा शङ्करभारती विजयते
निर्वाणसंदायिनी ॥ ५८१ ॥

atyāsanna-sudhāmbudhiṁ sukhakaraṁ
brahmādvayaṁ darśayant-
yeṣā śaṅkara-bhāratī vijayate
nirvāṇa-sandāyinī